

Dominika PAZDER^{*}, Shayan AL ZANGANA^{**},
Bartosz KAŻMIERCZAK^{***}, Anna KULIG^{****}

PROMOCJA LOKALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO POZA OBIEKTEM MUZEUM. STUDIUM PRZYPADKU STAREGO MIASTA W KURDYJSKIM AS-SULAJMANIJA

Przedstawione badania służą redefinicji roli muzeum i wzajemnej relacji z przestrzenią publiczną w kontekście promocji dziedzictwa lokalnego. W artykule skupiono uwagę na sposobach rozszerzenia oddziaływania muzeum do przestrzeni publicznej i zatarcia granic między obiektem muzealnym a jego otoczeniem. Metodologia badawcza służy wyznaczeniu systemu przestrzeni kulturowych, w ramach którego możliwe jest sytuowanie elementów małej architektury oraz architektury *pop-up*, rozumianych jako interwencje urbanistyczne służące promocji lokalnej kultury materialnej poza obiektem muzeum. Wyznaczenie systemu ma wpłynąć na zwiększenie oddziaływania pojedynczych interwencji. Celem badań jest stworzenie podejścia metodologicznego do rozwiązania problemu niskiej atrakcyjności oferty kulturowej i jakości przestrzeni publicznej poprzez wprowadzanie artefaktów sztuki, a także próba aplikacji metody wypracowanej dla miast polskich w uwarunkowaniach kulturowych Bliskiego Wschodu. Rezultatem zaprezentowanych badań jest przedstawiona na przykładzie wybranego studium przypadku propozycja budowania strategii rozszerzenia funkcji muzealnej na przestrzeń publiczną. Stanowi ona podstawę wskazania kolejności interwencji urbanistycznych polegających na wprowadzaniu elementów architektury *pop-up* lub małej architektury w ramach zaproponowanej strategii działań.

Słowa kluczowe: muzeum, przestrzeń publiczna, przestrzeń kulturowa, lokalne dziedzictwo, interwencja urbanistyczna, architektura *pop-up*

^{*} Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego. ORCID: 0000-0002-0071-3540.

^{**} Decoration Engineering, Kurdistan Technical Institute Iraq, Iraq.

^{***} Politechnika Poznańska, Wydział Architektury, Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego. ORCID: 0000-0001-8436-6963.

^{****} Politechnika Krakowska, Wydział Architektury, Katedra Geometrii Wykreślnej i Technologii Cyfrowych. ORCID: 0000-0003-2845-0145.

1. WPROWADZENIE

Podjęta w pracy problematyka dotyczy relacji zamkniętej przestrzeni muzealnej i otwartej przestrzeni publicznej¹ w kontekście ekspozycji walorów dziedzictwa materialnego poza obiektem muzealnym. Zagadnienie to rozważane jest w kontekście współcześnie rozumianej roli muzeum, które przestaje być niedostępną świątynią sztuki, stając się inkluzyjne, otwarte na odbiorcę i otoczenie, jednocześnie spełniając nowe, użyteczne funkcje [Idziak 2013; Skutnik 2008; Kościuszko 2006]. Przestrzeń publiczna jest dobrem wspólnym [Karta Przestrzeni Publicznej 2009], darmowym i dostępnym, a także należącym do wszystkich obywateli [UN Habitat, 2018]. Dzięki temu może stać się ważnym nośnikiem informacji i wiedzy na temat wartości historyczno-kulturowych miasta. Autorzy zakładają, że walor ekspozycji mają nie tylko artefakty kultury, sztuki i lokalnego dziedzictwa materialnego umieszczone w zamkniętej przestrzeni obiektu muzealnego, ale także przestrzeń publiczną stanowiącą scenografię dla określonej ekspozycji. Główną ideą jest zwiększenie oddziaływania społecznej funkcji muzeum poprzez wyjście z ekspozycją poza jego zamkniętą przestrzeń na ulice i place miejskie, do parków i innych przestrzeni publicznych. W artykule przedstawiono metodę badawczą wyznaczania przestrzeni, w których możliwe jest lokowanie elementów małej architektury oraz architektury *pop-up*² służących promocji lokalnego dziedzictwa poza obiektem muzeum.

2. TŁO TEORETYCZNE – WSPÓŁCZESNA REDEFINICJA ROLI MUZEUM

Od końca XX w. działalność muzeów podlega przemianom, koncentrując się nie tylko na ochronie, prezentacji i edukacji, ale przyjmując również orientację prospołeczną i proekonomiczną. Celem jest zachęcanie do samokształcenia oraz do zwiększania poczucia godności i dumy, co może być realizowane dzięki wykorzystaniu muzeów jako ośrodków rozwoju lokalnego czy regionalnego. Współczesne

¹ Przestrzeń publiczna rozumiana jest jako przestrzeń, która tworzy warunki i zachęca do pośredniej lub bezpośredniej interakcji między jednostkami a grupami społecznymi. Słowo to z języka łacińskiego oznacza: publiczny, należący do państwa, ustanowiony, ogólny. Przestrzeń publiczna udostępniona jest wszystkim, a jedyne ograniczenia korzystania z niej to ograniczenia porządkowe [Chmielewski 2001].

² Architektura *pop-up* wykorzystuje małe przestrzenie, zapewniając całe spektrum doznań estetycznych i wizualnych. Te tymczasowe struktury w pewien sposób przekraczają granice architektury, są lekkie w znaczeniu fizycznym, ale ich przekaz semantyczny może być bardzo ważny, promując istotne treści. Źródło: <https://www.archdaily.com/tag/pop-up#>.

muzea powinny pełnić funkcję ośrodków kulturotwórczych aktywnie zaangażowanych w rozwój wewnętrznego kapitału kulturowego i z uwzględnieniem potrzeb lokalnych społeczności [Idziak 2013]. Kluczową zmianą w prezentowaniu dziedzictwa kulturowego jest jego interpretacja. Oznacza ona działalność edukacyjną, której cel stanowi bardziej budzenie odczuć i skojarzeń poprzez użycie oryginalnych obiektów, ilustracji i objaśnień niż zwykle przedstawianie faktów [Idziak 2013]. Interpretacja skupia się na aktywnym, zaangażowanym odkrywaniu znaczeń dziedzictwa przez jej odbiorców [Tilden 2019].

Współcześnie muzeum musi sprzyjać procesowi tworzenia, ale też umożliwiać aktywny odbiór sztuki i kultury. Powinno stać się przestrzenią dla edukacji kulturalnej i z tego powodu musi zrezygnować z formy muzeum „templum” na rzecz „forum” – miejsca spotkania artysty, dzieła i odbiorcy. Dzisiejsze muzea są utożsamiane z aktywnymi centrami kultury, ośrodkami kształcenia, spotkań i dyskusji wspierającymi działalność ekspozycyjną, łączącymi klasyczne funkcje muzeum z funkcją edukacyjną [Skutnik 2008]. Międzynarodowa Rada Muzeów (ICOM), definiując instytucję muzeum, podkreśla cztery najważniejsze aspekty nowego paradygmatu muzeum, które ma służyć społeczeństwu i jego rozwojowi. Są nimi aspekty: emotywny (z percepcją eksponatów wiążą się doznania emocjonalne oraz odczucia zmysłowo-intelektualne), estetyczny (muzeum zaspokaja potrzebę obcowania z pięknem), poznawczy (ogląd eksponatów ma prowadzić do wiedzy uzyskiwanej w sposób szybki i łatwy) oraz wychowawczy (wyższość poznawania wartości humanistycznych nad poznawaniem poprzez słowa, które jedynie „opowiadają o”, polega na tym, że jednostka może je autentycznie przeżyć). Nowe rozumienie roli muzeum odnosi się do potrzeby dostarczania inspiracji, rozwijania zainteresowań, kształtowania osobowości i tożsamości w odniesieniu do pewnej ciągłości. ICOM zaleca udostępnianie eksponatów w celach badawczych, oświatowych, ale też rozrywkowych [Kościszko 2006].

Szeroki kontekst, w którym funkcjonuje współczesna kultura, wywołuje konieczność nowego spojrzenia na dzieła kultury. Aby mogły zaistnieć w przestrzeni społecznej, muszą być nie tylko tworzone, ale też muszą mieć odbiorców. Coraz bardziej istotną staje się relacja dzieła kultury – odbiorca, którą należy rozumieć jako układ równoważny relacji twórca – dzieło [Kisiel 2013]. Takie ujęcie bliskie jest estetyce pragmatycznej, która zwraca uwagę na nową rolę sztuki: poprzez obcowanie ze sztuką i związane z tym doświadczenia estetyczne może ona wzbogacać społecznie [Shusterman 2005]. J. Dewey [1975] zauważa, że doświadczenie estetyczne nie ogranicza się do percepcji sztuki wysokiej, gdyż estetyczny aspekt doświadczenia może zostać wywołany przez wszystko, co potrafi w odpowiedni sposób przyciągnąć ludzką uwagę oraz pobudzić system emocjonalny [Stachowiak 2019].

Architektura *pop-up* stanowi rodzaj interwencji w przestrzeni, która charakteryzuje się zmiennością funkcji i lokalizacji. Stanowiąc pewne zaskoczenie, stwarza możliwość wyjścia poza model trwałości i niezmienności. To cały wachlarz innowacyjnych, wykorzystujących nowe technologie i media rozwiązań, które projektowane są dla konkretnych, aktualnych potrzeb danego miejsca. Rozwiązania *pop-up* są

wkomponowywane w istniejącą tkankę miejską w taki sposób, aby przy zachowaniu rozpoznawalności i tożsamości lokalnej jednocześnie zapewnić przestrzeń poddającą się dalszym modyfikacjom i adaptacjom [Simovic, Mitkovic 2020: 60-61]. W ten sposób można zdefiniować nowe modele użytkowania przestrzeni miejskiej, bez ingerencji czy dewastacji zastanej tkanki, pozostawiając tradycyjnej architekturze rolę nośnika lokalnej tożsamości [Bertino et al. 2009]. Idea wyjścia z ekspozycją poza obiekt muzeum do przestrzeni publicznej wiąże się także z koncepcją tworzenia miejsc społecznych – *Hiesigkeit* [Skrobot 2012]. Kanon ten opiera się na lokalnych uwarunkowaniach społecznych, kulturowych i gospodarczych, zbudowanych wokół indywidualnych, często zamierających lub uśpionych rytuałów życia codziennego. Ich uaktywnianie to realna „wędrowka”, która polega na bezpośrednim i wielokrotnym kontakcie inicjatorów miejsc społecznych z interesariuszami i potencjalnymi aktorami w celu rozbudzenia w nich potrzeb integracyjnych [Skrobot 2014, 2015]. Przestrzeń miejska ma wywołać określony efekt choreograficzny, którym jest przyciąganie i zatrzymywanie użytkowników przez pobudzenie ich do aktywnego uczestnictwa w ofercie kulturotwórczej i interakcji społecznych [Pazder 2008: 14].

3. BADANIA PRZYKŁADU STUDIALNEGO STAREGO MIASTA W AS-SULAJMANIJA – ROZPRZESTRZENIANIE KULTURY I SZTUKI POZA OBIEKTEM MUZEUM W RAMACH SYSTEMU PRZESTRZENI KULTUROWYCH

Badania zostały przeprowadzone na przykładzie studialnym Starego Miasta w As-Sulajmanija położonego w północno-wschodnim Iraku, w Kurdyjskim Okręgu Autonomicznym. Obszar ten został wybrany ze względu na istniejące i nie w pełni dostępne walory kulturowe, a także naturalną żywotność przestrzeni publicznej, przy jednoczesnych mankamentach, jakimi są dominacja funkcji handlowych i słaba dostępność oferty kulturotwórczej. Zastosowana czterowarstwowa metodologia badawcza obejmuje studium urbanistyczne oraz badanie zakresu widoków i tła krajobrazowego w wybranych wnętrzach architektonicznych. Metoda służy wskazaniu w obszarze śródmiejskim wybranych elementów tkanki zabudowanej i przestrzeni publicznych w celu wyznaczenia systemu przestrzeni kulturowych. Badania mają na celu wyznaczenie, zhierarchizowanie i powiązanie w spójny system śródmiejskich przestrzeni kulturowych. Podział na poszczególne warstwy badawcze wynika z faktu zależności wyników badań – rezultaty analiz przeprowadzonych na wcześniejszych poziomach kierunkują badania w ramach kolejnych warstw. Podział związany jest także z przyjętą zasadą badania od obszaru Starego Miasta, następnie wybranych przestrzeni publicznych, a ostatecznie wyznaczonych miejsc w ramach systemu przestrzeni kulturowych służących lokalizacji elementów małej architektury i architektury *pop-up*. Wynikiem badań jest określenie strategii działań

w ramach interwencji urbanistycznej służącej łączeniu lokalnych wartości i nowych technologii w celu stworzenia przestrzennej interpretacji opowieści o miejscu i jego unikalnych wartościach. Jest zapisem swego rodzaju scenariusza wystawienniczego, w którym na scenografię składają się elementy odsłaniające przeszłość, w której tło stanowi współczesny krajobraz miejski, a za choreografię odpowiadają użytkownicy miasta – inspirowani do jej lepszego przestrzennego przeżywania.

Przedstawiona w pracy metoda badawcza opiera się na analizie warstwowej obejmującej cztery warstwy:

Warstwa I – identyfikacja istniejącej sytuacji funkcjonalno-przestrzennej

W tej warstwie zostały przeprowadzone analizy urbanistyczne dotyczące wybranych elementów struktury urbanistycznej, których ocena ma znaczenie dla określenia potencjału rozwojowego Starego Miasta w As-Sulajmanijja w zakresie możliwości promowania wartości dziedzictwa materialnego, sztuki i kultury w przestrzeni publicznej. Analizy dotyczyły identyfikacji i oceny istniejących uwarunkowań w zakresie: przeznaczenia terenów, wartości dziedzictwa materialnego, systemu komunikacyjnego, jakości przestrzeni publicznych.

• Przeznaczenie terenów

Od końca lat 80., w wyniku prowadzonej polityki zorientowanej na migrację do miasta, nastąpił przyrost ludności, a w konsekwencji pojawiło się wiele nowych problemów. Badania użytkowania gruntów przeprowadzone przez City Lab Sulaimani [City Lab 2023] w latach 2018-2019 pokazują, że funkcje handlowe zajmują ok. 20% powierzchni Starego Miasta. Kultura handlu stanowi bardzo ważny element lokalnej kultury irackiego Kurdystanu, a różnorodność przestrzeni targowych, jak i żywiłowość ulicznych sprzedawców stanowią wspaniały przykład wzorców kulturowych i niematerialnego dziedzictwa kulturowego miasta (kultura handlu). Największa koncentracja usług i handlu w obrębie Starego Miasta występuje na obszarze wokół Bazaru. Dominacja i ciągły rozrost oferty handlowej powodują niedogodności związane z brakiem odpowiedniego zaplecza obsługi ruchu kołowego. Większość mieszkańców korzysta ze środków transportu indywidualnego, ponieważ brakuje odpowiedniego systemu komunikacji miejskiej. Obserwuje się negatywne zjawisko wyburzania starej substancji w celu wykorzystania działek z przeznaczeniem na miejsca parkingowe, co jest opłacalne z punktu widzenia partykularnego zysku. W rezultacie niszczone są obszary mieszkaniowe, często obejmujące zabytkowe obiekty.

• Architektoniczne i kulturowe wartości dziedzictwa materialnego

Większość budynków Starego Miasta jest w złym stanie technicznym ze względu na brak przepisów o ochronie zabytków – mniej niż 2% nieruchomości jest objętych ochroną. W efekcie ten tak cenny kulturowo obszar, który zawiera cenne zabytki, jest zdegradowany i zagrożony utratą zarówno dziedzictwa architektonicznego, jak i kulturowego. Jednakże obiekty historyczne o funkcji publicznej są objęte ochroną

konserwatorską. Budynek dawnego ratusza wraz z placem Sera oraz plac przy Wielkim Meczezie stanowią najbardziej charakterystyczne przestrzenie w obrębie Starego Miasta. W ich otoczeniu występuje wiele innych wartościowych obiektów, które nie są ze sobą powiązane przestrzennie ani funkcjonalnie. Widać wiele barier wizualnych w formie masywnych ogrodzeń, które oddzielają funkcje o charakterze kulturotwórczym i powodują, że są one mało widoczne i niedostępne. Brakuje atrakcyjnej oferty związanej z funkcją kulturową i edukacyjną, wiele obiektów zabytkowych jest niedostępnych i zamkniętych, brak integracji przestrzennej obiektów zabytkowych z przestrzenią publiczną.

- **System komunikacyjny**

Ulice są zdominowane przez parkujące samochody i intensywny ruch kołowy, który jest dozwolony w obrębie całego Starego Miasta. Dopiero w porach wieczornych i nocnych przestrzenie publiczne stają się miejscem spotkań towarzyskich i ulicznego wspólnego przebywania i biesiadowania. W pierwszym kwartale 2019 r. władze zdecydowały o zmianie kierunków ruchu na Starym Mieście – obecnie większość ulic jest jednokierunkowych. Nie przyczyniło się to jednak w dużym stopniu do rozwiązania problemu zatłoczenia Starego Miasta przez samochody, a pojawiły się dodatkowe problemy, takie jak: mniejsza przejezdność, trudności w poruszaniu się rowerem czy brak stref przeznaczonych wyłącznie dla pieszych. Powoduje to trudności w odbiorze wizualnym i eksplorowaniu tej zabytkowej dzielnicy przez odbiorców poruszających się pieszo, gdyż dominacja samochodów ogranicza dostęp do zabytkowych obiektów, obniża jakość estetyczną i wartość wizualną tej historycznej przestrzeni.

- **Jakość przestrzeni publicznej**

Przestrzeń publiczna w obrębie Starego Miasta jest mało komfortowa i nie w pełni dostępna dla pieszego. Charakteryzuje się dużym potencjałem przestrzennym, ale niskim standardem i słabym wyposażeniem. Można powiedzieć, że jest nieaktywna kulturowo i społecznie, szczególnie w ciągu dnia, ponieważ Stare Miasto jest zdominowane przez ruch kołowy i funkcje handlowe. Dopiero w nocy, kiedy sklepy są zamknięte, ale otwarte pozostają małe, mobilne punkty gastronomiczne i kawiarnie, przestrzeń ta staje się bardziej aktywna i przyjazna. Konieczne jest zapewnienie lepszej integracji obiektów o wartości lub funkcji kulturotwórczej z przestrzeniami publicznymi dla podwyższenia ich jakości i standardu w zakresie funkcjonalno-przestrzennym i estetyczno-wizualnym. Oprócz najważniejszych przestrzeni publicznych zidentyfikowane zostały także inne przestrzenie mające potencjał do przyjęcia nowej funkcji o charakterze kulturotwórczym: okolice łaźni publicznej Mufti i ul. Sabunkaran, plac Ashaba-Spi, skrzyżowanie przy ul. Sabunkaran, okolice ulic Sirwan i Slemany.

Warstwa II – wyznaczenie systemu przestrzeni kulturowych

Badania przeprowadzone w ramach tej warstwy miały na celu wskazanie wybranych elementów tkanki zabudowanej (tab. 1), które charakteryzują się występowaniem walorów kulturowych lub funkcji kulturotwórczych i dotyczyły:

- identyfikacji istniejących wartości kulturowych, do których zaliczono elementy lokalnego dziedzictwa materialnego – wartości historycznych i dóbr kultury współczesnej,
- identyfikacji istniejących funkcji kulturotwórczych, takich jak np. muzea, galerie sztuki.

Następnie zdiagnozowano system powiązań wskazanych elementów tkanki zabudowanej systemem przestrzeni publicznych obejmujących wnętrza urbanistyczne o charakterze prowadzącym (ulice, aleje, deptaki, ciągi piesze) i zatrzymującym (place, skwery, parki). Na tej podstawie został wyznaczony system przestrzeni kulturowych złożony ze zdiagnozowanych przestrzeni kulturowych i łączących je wybranych elementów przestrzeni publicznych (tab. 2).

Tab. 1. Identyfikacja najważniejszych elementów tkanki zabudowanej oraz wybranych przestrzeni publicznych stanowiących podstawę wyznaczenia przestrzeni kulturowych w obrębie Starego Miasta w As-Sulajmanijja [oprac. aut.]

WYZNACZENIE ELEMENTÓW SYSTEMU PRZESTRZENI KULTUROWYCH				
WYBRANE ELEMENTY TKANKI ZABUDOWANEJ			WYBRANE ELEMENTY PRZESTRZENI PUBLICZNYCH	
Walory historyczne	Współczesna interpretacja wartości	Funkcje kulturowe	Linearne ulica/aleja/deptak	Placowe plac/park
Ratusz	Miasto literatury (Miasto kreatywne UNESCO)	Muzea	Ulica Sera-Masjid	Plac Sera
Wielki Meczet (Masjid)	Uliczna gastronomia i kultura handlu	Tradycyjne kafejki (ChaiKhana)	Ulica Sądów	Plac przy Wielkim Meczecie
Fara Hotel – najstarszy hotel w mieście	Stare Miasto jako miejsce spotkań	Sprzedaż książek	Ulica Sabunkaran	Plac przy Hotelu Farah
			Ulica Kawa	Plac Khanaka
			Ulica Piramerd	Plac Nali
			Ulica Nali	Plac Ashabaspi

Tab. 2. Wyznaczenie przestrzeni kulturowych oraz łączących je powiązań na podstawie wskazanych elementów tkanki zabudowanej i wybranych elementów przestrzeni publicznych w obrębie Starego Miasta w As-Sulajmanijja [oprac. aut.]

WYZNACZONE PRZESTRZENIE KULTUROWE (numbers)	WYZNACZONE POWIĄZANIA SYSTEMU
Plac Sera Square (1)	Od Placu Sera do Placu Wielkiego Meczetu (Masjid) – pomiędzy (1) i (2)
Plac przy Wielkim Meczecie (2)	Ulica Mawlawi – pomiędzy (1) i (3)
Plac przy Hotelu Farah (3)	Ulica Sądów – pomiędzy (2) i (3)
Plac Khanaqa (4)	Ulica Kawa – pomiędzy (1) i (4)

Warstwa III – ocena jakości przestrzeni kulturowych w ramach wyznaczonego systemu

Jakość wyznaczonego systemu przestrzeni kulturowych oceniono w odniesieniu do czterech zdiagnozowanych problemów: dominacji funkcji usługowych, braku dostępu do wartości kulturowych lub funkcji kulturotwórczych, dominacji ruchu samochodowego oraz niskiej jakości przestrzeni publicznej. Wskazano cztery parametry oceny jakości wyznaczonego systemu przestrzeni kulturowych, która obejmowała następujące elementy:

- jakość elementów tkanki zabudowanej związanych z wartością kulturową lub funkcjami kulturotwórczymi,
- ich inkluzyjność,
- dostępność dla pieszych,
- jakość wizualna i estetyczna.

Ocenę ekspercką przeprowadzono za pomocą 3-punktowej skali opisującej występowanie badanego parametru na poziomach: wysokim (ocenione 2 punkty), średnim (oceniony 1 punkt) i niskim (oceniony 0 punktów). Najwyższa jakość mieści się w przedziale 6-8 punktów, z wyłączeniem najniższego wyniku dla dowolnego parametru. Średnia ocena to 3-5 punktów, a niska ocena to 0-2 punktów (tab. 3). W podsumowaniu oceny jakości przestrzeni kulturowych wskazano najwyższą, średnią lub niską jakość badanych przestrzeni kulturowych (tab. 4).

Oceny te przekładają się bezpośrednio na wartość: wysoką, średnią i niską potencjału wyznaczonych przestrzeni kulturowych do rozszerzenia oddziaływania funkcji muzeum na przestrzeń publiczną. Przyjęty trójstopniowy podział dotyczący oceny jakości stanowił podstawę do określenia ważności powiązań zidentyfikowanych w ramach systemu przestrzeni kulturowych. Powiązania zostały podzielone ze względu na ich ważność w zakresie rozszerzania oddziaływania funkcji muzealnej na przestrzeń publiczną. Za najważniejsze uznano te, które łączą w sobie najwyższej ocenioną jakość przestrzeni kulturowej, a najmniej znaczące te, które łączą przestrzenie kulturowe ocenione najniżej (rys. 1).

Tab. 3. Ocena jakości przestrzeni kulturowych w ramach wyznaczonego systemu w odniesieniu do przyjętych czterech parametrów [oprac. aut.]

Przeźreni kulturowa	wartości kulturowe i funkcje kulturotwórcze			inkluzyjność funkcji lub oferty kulturotwórczej			dostępność dla pieszych			jakość wizualna i estetyczna			Σ SUMA
	wysokie	średnie	niskie	wysokie	średnie	niskie	wysokie	średnie	niskie	wysokie	średnie	niskie	
Plac Sera	1			2			1			1			5
Plac przy Wielkim Meczezie	2			1			0			1			4
Plac przy Hotelu Farah	1			0			2			2			5
Plac Khanaqa	1			0			1			0			2

Tab. 4. Podsumowanie oceny jakości przestrzeni kulturowych z podziałem na: wysoki, średni i niski potencjał w zakresie rozszerzania oddziaływania funkcji muzealnej na przestrzeń publiczną [oprac. aut.]

POTENCJAŁ W ZAKRESIE ROZSZERZANIA ODDZIAŁYWANIA FUNKCJI MUZEALNEJ NA PRZESTRZEŃ PUBLICZNĄ	Plac Sera	Plac przy Wielkim Meczezie	Plac przy Hotelu Farah	Plac Khanaqa
wysoki				
średni	*	*	*	
niski				*

Rys. 1. Wybrane w wyniku oceny przestrzenie kulturowe wskazane do promocji dziedzictwa, sztuki i kultury poza obiektem muzealnym w obrębie Starego Miasta w As-Sulajmanija [oprac. aut.]

Warstwa IV – ocena jakości przestrzeni kulturowych w ramach wyznaczonego systemu oraz badanie zakresu widoków i tła krajobrazowego w wybranych wnętrzach architektonicznych wyznaczonych do lokalizacji

W warstwie IV badań dokonano oceny widoków i tła krajobrazowego w wybranych miejscach systemu przestrzeni kulturowych (rys. 2-3), w których proponowane jest umieszczenie elementów małej architektury lub architektury *pop-up* służących rozszerzeniu funkcji muzeum na przestrzeń publiczną.

Location name	Map	Views
Sera Square Main Square, attached to the old Town hall (Sera Building)		
Great Masjid Square Attached to the Great masjid (mosque) of the old town.		
Farah Hotel (Old Municipality) Square Attached to the oldest hotel of old town that is a heritage museum now.		

Rys. 2. Analiza widoków i tła krajobrazowego przestrzeni kulturowych wskazanych do lokalizacji elementów architektury *pop-up* w obrębie Starego Miasta w As-Sulajmanijja [oprac. aut.]

Linking space	Map	Views
Sera Square To Great Masjid Square		
Farah Hotel Square to Great Masjid Square		

Rys. 3. Analiza widoków i tła krajobrazowego powiązań przestrzeni kulturowych wskazanych do lokalizacji elementów architektury *pop-up* w obrębie Starego Miasta w As-Sulajmanijja [oprac. aut.]

4. PODSUMOWANIE BADAŃ – STRATEGIA INTERWENCJI URBANISTYCZNYCH SŁUŻĄCYCH PROMOCJI DZIEDZICTWA LOKALNEGO, KULTURY I SZTUKI W PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Zastosowana metoda badawcza posłużyła wskazaniu wybranych zasobów przestrzenno-kulturowych obszaru Starego Miasta do wyznaczenia systemu przestrzeni kulturowych. Założeniem było wykorzystanie istniejącego układu przestrzeni publicznych jako nośnika wartości estetycznych i poprzez implementację elementów służących promowaniu funkcji kulturotwórczych, podjęcie próby znalezienia remedium w zakresie czterech zdiagnozowanych przez autorów największych problemów obszaru Starego Miasta w As-Sulajmanijja, które obniżają jego jakość i atrakcyjność. Są nimi:

- brak odpowiedniej dostępności, inkluzyjności i ekspozycji lokalnego dziedzictwa materialnego,
- brak przeciwwagi dla dominacji funkcji handlowej,
- stosunkowo niska jakość estetyczna i wizualna przestrzeni publicznej,
- dominacja ruchu samochodowego.

Proponowane rozwiązania zostały sformułowane w następujący sposób:

- implementacja elementów architektury *pop-up* i małej architektury służącej promocji dziedzictwa materialnego, sztuki i kultury w formie ekspozycji plenerowych będzie sprzyjać zwiększeniu inkluzyjności muzeum oraz integracji społecznej,
- edukacyjny charakter przestrzeni kulturowych może wywołać modę na lokalne dziedzictwo, jednocześnie nadając przestrzeni Starego Miasta bardziej prestiżowy charakter miasta o wysokiej jakości wizualno-estetycznej,
- wprowadzenie do przestrzeni wspólnej nowych elementów w zidentyfikowanych miejscach o najwyższym potencjale kulturotwórczym w ramach wyznaczonego systemu może wpłynąć inspirująco na odbiorców, którzy przez codzienne, niemalże przypadkowe współuczestnictwo w kulturze³ mogą doświadczyć jej w większym stopniu, a tym samym wzmocnić dumę i poczucie swojej przynależności do miejsca,
- wprowadzenie nowych elementów wyposażenia przestrzeni publicznej, atrakcyjnych i przyciągających wzrok, może przyczynić się do zwrócenia uwagi na istniejące, choć nie zawsze dostrzeżone wartości architektoniczne i kulturowe otoczenia, np. zabytkową zabudowę,

³ Zdefiniowana przez Jenkinsa „kultura uczestnictwa” podkreśla otwartość kultury, która dzięki użyciu nowych mediów może ograniczyć bariery dla ekspresji artystycznej, przyczyniając się do wytwarzania więzi pomiędzy ich uczestnikami. Takie ujęcie określa „uczestnictwo” jako wypadkową działań użytkowników i możliwości, jakie oferują im nowe technologie. Za: *Młodzi i media...* 2010.

- stworzenie miejsc do zatrzymania i wypoczynku poprzez zastosowanie rozwiązań *pop-up*, które ożywiają przestrzeń przy małej ingerencji w nią, może wpłynąć pozytywnie na równowagę dostępności przestrzeni publicznej dla odbiorców pieszych poprzez uwolnienie chodników od parkowania.

Wyznaczony w ramach podjętych badań system przestrzeni kulturowych w obrębie Starego Miasta w As-Sulajmanijja ma stanowić podstawę tworzenia strategii działań, które realizowane będą w ramach interwencji urbanistycznych. Jakość tego obszaru tkwi w autentyczności zastanych wartości kulturowych stanowiących podstawę dla rozwijania nowej jakości, która jednocześnie uwypukla istniejące walory i unikatowość miejsca. Elementami projektowanej w ramach systemu przestrzeni kulturowych scenografii są elementy małej architektury lub architektury *pop-up*, dla których tło stanowi miejski krajobraz. Dzięki właściwemu umiejscowieniu tych form można ożywić choreografię miasta, zachęcając użytkowników do eksploracji przestrzeni i przeżywania sztuki mimochodem – podczas codziennego przebywania w obrębie Starego Miasta. Przyjęto zasadę tworzenia opowieści o przestrzeni miasta i jej walorach poprzez budowanie zaplecza dla tej niewymuszonej „inscenizacji”. Strategia działań w zakresie interwencji urbanistycznych polega na lokowaniu nowych elementów w tych przestrzeniach kulturowych w pierwszej kolejności, które mają najlepsze warunki do wprowadzenia tego typu rozwiązań, czyli takich, których jakość została oceniona najwyżej. Kolejne interwencje dotyczą przestrzeni coraz niżej ocenianych, aż po te o najniższej jakości. Zasada ta dotyczy wszystkich elementów systemu – przestrzeni kulturowych i łączących je powiązań.

LITERATURA

- Bertino G. et al., 2019, *Framework Conditions and Strategies for Pop-Up Environments in Urban Planning*, „Sustainability”, MDPI, vol. 11(24).
- Broński K., 2013, *Marketing dziedzictwa kulturowego*, w: *Kultura a rozwój*, red. J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
- Chmielewski J.M., 2001, *Teoria urbanistyki w projektowaniu i planowaniu miast*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa.
- Dewey J., 1975, *Sztuka jako doświadczenie*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław.
- Filiciak M. et al., 2010, *Młodzi i media. Nowe media a uczestnictwo w kulturze*, Raport centrum badań nad kulturą popularną Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
- Franta A., 2004, *Reżyseria przestrzeni. O doskonaleniu przestrzeni publicznej miasta*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.
- Idziak W., 2013, *Współczesne tendencje w muzealnictwie*, Małopolski Instytut Kultury, Koszalin.
- Jenkins H., 2006, *Kultura konwergencji*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.

- Karta Przestrzeni Publicznej, 2009, https://www.tup.org.pl/download/2009_0906_KartaPrzestrzeniPublicznej.pdf (dostęp: wrzesień 2023).
- Kisiel P., 2013, *Kultura wobec współczesnych procesów społeczno-ekonomicznych*, w: *Kultura a rozwój*, red. J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
- Kościuszko A., 2006, *Muzeum nie tylko dla muzealników – o marketingu w muzeach i roli muzeów na przykładzie Muzeobrania*, Zarządzanie w Kulturze, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, nr 7, Kraków.
- Kultura a rozwój*, 2013, red. J. Hausner, A. Karwińska, J. Purchla, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa.
- Pazder D., 2008, *Rewitalizacja śródmiejskich przestrzeni kulturowych jako czynnik wzrostu atrakcyjności miasta: badania średniej wielkości miast Wielkopolski*, Wydawnictwo Politechniki Poznańskiej, Poznań.
- Shusterman R., 2005, *Praktyka filozofii, filozofia praktyki. Pragmatyzm a życie filozoficzne*, Universitas, Kraków.
- Simovic M., Mitkovic P., 2020, *Applicability of pop-up approach to floating urbanism: democratisation of aquatoriums in the city of Belgrade*, International Conference on Urban Planning ICUP 2020 Proceedings, GrafikaGaleb Nis, Serbia.
- Skrobot W., 2012, *Swoje, obce, inne. Dziedzictwo kulturowe wschodniopruskiego Oberlandu w kontekście kategorii „tutejszość / Hiesigkeit/*, w: *Polsko-niemieckie dziedzictwo kulturowe a społeczeństwo obywatelskie w dzisiejszej Polsce: doświadczenia, trendy, szanse*, Dokumentacja konferencji w Collegium Polonicum w Słubicach, red. P. Zalewski, J. Drejer, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Skrobot W., 2014, *Muzeum w przestrzeni obywatelskiej. Potencjał partycypacyjny społeczności lokalnych w procesie budowania kultury pamięci*, Museion Poloniae Maioris, Idex Copernicus International, tom 1, Poznań.
- Skrobot W., 2015, *Muzeum – przestrzeń publiczna i miejsce społeczne*, „Muzealnictwo”, Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków, nr 56.
- Skutnik J., 2008, *Muzeum sztuki współczesnej jako przestrzeń edukacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Stachowiak J., 2019, *Narzędzia myślenia o estetyce: perspektywa multidyscyplinarna*, „Zeszyt Abstraktów. Poznańskie Forum Kognitywistyczne”, nr 14.
- Tilden F., 2019, *Interpretacja dziedzictwa*, Centrum Turystyki Kulturowej TRAKT, Poznań.
- UN Habitat, 2018, *Global Public Space Programme: Annual Report*, United Nations Human Settlements Programme, www.unhabitat.org (dostęp: lipiec 2023).

**PROMOTING LOCAL CULTURAL HERITAGE OUTSIDE THE MUSEUM
FACILITY. A CASE STUDY OF AN OLD TOWN
IN KURDISH AS-SULAYMANIYYA**

Summary

The research presented here serves to redefine the role of the museum and the mutual relationship with public space in the context of local heritage promotion. The research methodology is used to designate a system of cultural spaces within which it is possible to situate elements of small architecture and pop-up architecture, understood as urban planning interventions for the promotion of local material culture outside the museum facility. The designation of the system is expected to increase the impact of individual interventions. The aim of the research is to create a methodological approach to solving the problem of low attractiveness of the cultural offer and quality of public space through the introduction of artifacts of art, as well as an attempt to apply the method developed for Polish cities in the cultural conditions of the Middle East. The result of the research provides a basis for indicating the sequence of urban interventions involving the introduction of pop-up or small architecture elements within the framework of the proposed action strategy.

Keywords: museum, public space, cultural space, local heritage, urban planning intervention, pop-up architecture

